

חברי המערכת

ברוך אברהמי, אפרים אברמזון, שמשון אטינגר, יוסף בן דוד, בנימין גבע'גרינברג, משה דרורי,
חיים הלפגוט, שולמית וסקרוג, מירה לרנרנאור, אהרן נמדר, שלומית פבזר, יואל צור,
מרדכי קרמניצר, דוד רותם, גבריאל שחטמן, הלל שמגר.

עורך: **ברוך אברהמי**

סגן עורך: **חיים הלפגוט**

מורה מיישץ: **פרופסור י. זמיר**

כתבי־יד יש לשלוח בארבעה העתקים למערכת "משפטים"
הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים

המערכת פתוחה לרשות הקהל בימים א-ה'
בשעות: 9-12 ו-16-18
טל. (02)88201

אין המערכת מחזירה כתבי־יד שלא נתקבלו לדפוס

חוברת זו יוצאת לאור בתמיכת הקרנות להנצחת שמו
של אברהם רוזנטל ז"ל, ממוריה המחוונים של הפקולטה

תודתנו נתונה לפקולטה למשפטים, לשר המשפטים, ליושב ראש הוועד
הפועל של הסוכנות היהודית מר פינקוס, לשכת עורכי הדין, לעיריית
ירושלים ולכל שאר האנשים והגופים התומכים ב"משפטים".

דפוס אלפא, ירושלים

דבר העורך

שופטים בראשי ועדות חקירה

בצילה של פרשת "נתיבי נפט"

פרשת "נתיבי נפט" היא סערה שחלפה והותירה מאחוריה נזקים ושבירי ערכים. על יחסי החברה והמשפט בישראל יעיב צילה של הפרשה עוד זמן רב לאחר שוך הסערה והסתלקותה מכותרות העיתונים.

דין וחשבון הוועדה הפך להיות, ולא בלי צדק, מטרה לחיצייה של עיתונאים, סופרים, אנשי מדע ורוח. אך את הצלקות על מירקם יחסי המשפט והחברה משאירה דוקא דעתו של "האיש ברחוב": הוועדה הכריזה שאין כל פגם ודופי מבחינה משפטית במעשים שהציבור תמים דעים שאין הם עומדים במבחן הביקורת המוסרית והציבורית. ואף אם בין אנשי המשפט חלוקות הדעות אם המעשים הללו אכן כשרים בעיני המשפט, הרי שבקרב הציבור הרחב שאינו מצוי בשבילי המשפט נראה הדבר כאילו המשפט אינו נשען על אדני מוסר ראויים, הוא יבש, צר, דבק לאות המתה של החוק, תלוש מצרכי החיים ואינו ממציא להם פתרון הולם. המשפט הוא נחלת הכלל ועל מנת שיוכל למלא תעודתו ולשמור על כוחו עליו להתקבל על דעתו של הציבור. דומה שגם המחייב את דו"ח הוועדה בענין "נתיבי נפט" על המלצותיה יסכים לכך, שבעקבותיה נפגעו ההערכה והכבוד שרוחשים למשפט בישראל, הועם זוהרו וירדה קרנו, ועל כך יש להצטער.

אלא שכל אותם רבים וטובים, שמיהרו לצאת במרץ רב כנגד דין וחשבון הוועדה על מנת להגן על ערכים ועקרונות מינהל תקין, רמסו ברגליהם ערך חשוב לא פחות שגולם במעמדה המיוחד של הרשות השופטת. הללו, בלהט השעה, לא תמיד השכילו להבחין בין חלוקי דעות וביקורת של תוכן דו"ח ועדה אחת לבין ביקורת והסקת מסקנות חפזות על הרשות השופטת בכלל. יש לכך השלכות מעל ומעבר לתחום המצומצם של ועדות חקירה, וחכמים היו נוהרים בלשונם ונמנעים מלירוק לבאר שאגו נזקקים למימיה. בל נשכח שהיוקרה של המשפט והשופטים היא אחד מיסודותיה החשובים של החברה בהיותה תנאי להגנה אמיצה על זכויות האזרח וערכיה של חברה חופשית. לענין ועדות החקירה עצמו נשמעו קולות שאין לערב בהן שופטים. בציבור המשפטנים היו שנימקו זאת בדאגה למעמדה של הרשות השופטת: הפרשיות נשוא החקירה הן על-פירוב פוליטיות, שנויות במחלוקת ומעוררות פולמוס ששומר נפשו ירחק מהן ואין ל"סבך" בהן שופטים. אחרים הציעו שאומנם ימשיכו לעמוד שופטים בראש ועדות חקירה, אך הוועדה תסתפק בכיית ראיות וליבון עובדות ותמנע מהמלצות או מסקנות.

אמת, נכון הדבר שהכהונה בוועדות חקירה לא הוסיפה מעולם כבוד ויוקרה לשופטים בארץ ובעולם ודי אם נזכיר את הביקורת החריפה שנמתחה על ועדה שחקרה ברצח הנשיא קנדי בראשה עמד שופט נכבד ונשוא פנים כשופט וורן, מי שהיה אז נשיא בית המשפט העליון בארה"ב. ואולם כל עוד אנו מכירים בצורך ובחשיבות של ועדות החקירה ואיננו מוכנים להעביר מוסד זה מהעולם ראוי לבנותו על בסיס איתן, אין ספק שהשופטים יוכלו לשרת יותר מכל ורק הם יוכלו לשמור על יעילותו. השופטים נהנים מאיטיות ומחוסר מעורבות בנושא החקירה. עד כה זכו שופטי ישראל להערכה, יוקרה ואמון. ועדה שעומד בראשה שופט נהנית מכל אותן סגולות החיוניות לה כדי שתוכל למלא את תפקידה כראוי, ודוקא פרשת "נתיבי נפט" היא שתוכיח. בביקורת הרבה, בצוננין וברותחין, שהוטחו על הוועדה בולטים בהעדרם אשמות ודברי ביקורת שהיה, מן הסתם, מנת חלקה של כל ועדה שהיתה דנה בענין ולא נהנית מאיצטלה שיפוטית. איש לא טען כי הוועדה נהגה במשוא פנים, שקלה שיקולים מפלגתיים, נכנעה ללחצים או שקיבלה תכתיבים מהשלטון. נהפוך הוא: גם הסוברים שהוועדה טעתה בשיקוליה משוכנעים שהיא פסקה לפי הכרתה ומצפונה. לא זו אף זו: אילני סרק שקולם הולך בעתונות היומית חרצו משפטם עוד בטרם התבררו

העדויות ועל רקע זה ראוייה הוועדה להערכה על שעמדו לה כוחה ואומץ ליבה להביא מסקנותיה באופן בלתי תלוי בדעת הקהל. ספק אם ועדה ללא שופט בראשה היתה מנלה מידה כזו של עצמאות. העצמאות והאמון הם הבסיס לקיומה ולהצדקתה של ועדת חקירה ושני אלה כמעט ולא שרדו אלא ברשות השופטת.

השופטים מסוגלים לשרת את החברה לא רק מעל כס המשפט. הם יכולים לתרום את תרומתם גם בוועדות חקירה, בוועדות מייצעות בהליכי חקיקה ובגופים נוספים. שופטי ישראל אינם בבחינת עיוורים שאין לתת בפניהם מכשול וחזקה עליהם שימצאו דרכם גם בשדה המוקשים של חקירה בסוגיות בעלות השלכות ציבוריות ופוליטיות. אחרי ככלות הכל גם מלאכת השיפוט כרוכה לא אחת בבעיות פוליטיות המעוררות פולמוס ציבורי. השופטים אמונים על דרך חקירת עדים, ניתוח עדויות ועובדות. מעמדם, נסיגם ותבונתם הם רבי ערך מכדי שביקורת עניינית על מסקנות הוועדה בענין "עתיבי נפט" תצדיק ויתור על שירותיהם או רקון כל מוסד ועדות החקירה מתוכנו וממטרתו בדרך של צמצום תפקידו לקביעת ממצאים בלבד.

ואולם ההחלטה אם במקרה מסויים ראוי ששופט יעמוד בראש ועדות חקירה צריכה להיות נתונה בידי הרשות השופטת עצמה. אין להפקיד שופטים על מלאכת החקירה אם אין בכך צורך ממשי. יש ונושא החקירה אינו מצריך דוקא העמדת שופט בראשה. יש והחקירה מחייבת נקיטת עמדה בשאלה פוליטית השנויה במחלוקת בין המפלגות, ויש ומתעורר חשש שגורמים פוליטיים חפצים להשתמש במעמד המיוחד של השופטים לצינון תסיסות פוליטיות. כדי לטכל שימוש לא ראוי ולא יעיל ברשות השופטת בוועדות חקירה יש לאפשר לשופטים עצמם להחליט אם יטלו חלק בוועדת חקירה שהחליטה עליה הממשלה, אם לאו. הדבר מחייב את תיקונו של חוק ועדות חקירה, תשכ"ט, שכן לפי סעיף 4 לחוק משהחליטה הממשלה על הקמת ועדת חקירה והיא הודיעה על כך לנשיא בית המשפט העליון חייב הוא למנות ועדת חקירה שלפחות יושב הראש שלה הוא שופט. אין לכפות על נשיא בית המשפט העליון מינוי שופט לוועדת חקירה ועל החוק לאפשר קיומן של ועדות חקירה אף ללא השתתפות שופט.

לסיכום, מערכת המשפט בישראל זכתה עד כה לכבוד ואמון בחברה הישראלית. זהו נכס יקר לא רק לשופטים אלא גם לחברה. נכס זה מניב פירות בעבודת בתי המשפט ואפשר להנות ממנו גם במסגרת ועדות חקירה; אך יש לנהוג בו בזהירות רבה עת שמחליטים אם למנות שופט לוועדת חקירה ועת שבאים לבקר מסקנותיה, שכן בחברה כפויית טובה כמו זו בתזמנון האימוץ, כמו עץ, גדל לאט אך נודע בבת אחת.

ברוך אברהמי

עורך